

KS. JERZY MISIUREK

NURT MISTYCZNO-KONTEMPLACYJNY
W POLSKIEJ DUCHOWOŚCI
CZASÓW NOWOŻYTNYCH I NAJNOWSZYCH

Życie mistyczno-kontemplacyjne uwarunkowane jest obecnością w duszy trzech cnót teologicznych: wiary, nadziei i miłości. W teologii duchowości akcentuje się z jednej strony znaczenie bezpośredniej świadomości nadprzyrodzonego życia wlanego, z drugiej zaś – fakt obecności darów Ducha Świętego, będących podstawą (*ratio formalis*) życia mistycznego. Wielu teologów duchowości (m.in. hiszpański teolog, G. J. Arintero, w początkach XX w.), idąc za myślą św. Tomasza z Akwinu, uważa mistykę za normalny stan w rozwoju życia duchowego, aż do pełni doskonałości i zjednoczenia z Bogiem¹

Powołanie do życia mistycznego wynika z przyjęcia chrztu świętego, w którym otrzymujemy łaskę uświęcającą, cnoty wlane i dary Ducha Świętego. Źródłem i szczytem mistyki chrześcijańskiej są sakramenty, zwłaszcza chrztu i Eucharystii.

Na gruncie polskim, przynajmniej w początkowym okresie czasów nowożytnych, nie stworzono teorii życia mistyczno-kontemplacyjnego; opowiadano się jednak za powiązaniem działania z kontemplacją.

Ks. prof. dr hab. JERZY MISIUREK – profesor emerytowany Katedry Historii Duchowości w Instytucie Teologii Duchowości KUL; adres do korespondencji: ul. Bernardyńska 7, 20-109 Lublin, tel. (081) 532-87-53.

¹ Por. W. S ł o m k a, *Mistyczne doświadczenie religijne*, w: *Bóg i człowiek w doświadczeniu religijnym*, red. W. Słomka, Lublin 1986 (Homo meditans, t. IV), s. 104.

I. W CZASACH NOWOŻYTNYCH

Na wstępie warto zaznaczyć, że polscy teologowie ulegli wpływowi szkół duchowości zakonnej, które w swym programie miały rozwój życia duchowego, aż po zjednoczenie mistyczne. Mistykę ignacjańską tego okresu reprezentują: Piotr Skarga (zm. 1612), Kasper Druźbicki (zm. 1662), Tomasz Młodzianowski (zm. 1686) i Jan Kwiatkiewicz (zm. 1703). Jako duchowy uczeń św. Ignacego Loyoli, P. Skarga wiedział o jego nadzwyczajnych przeżyciach, zwłaszcza wizjach mistycznych, podobnie jak u św. Teresy od Jezusa i św. Franciszka Ksawerego. Sam Skarga przeżywał także nadzwyczajne zjawiska, pisząc przy tym o możliwości obdarzenia nimi człowieka przez Boga. Do zjawisk tych jednak nie przywiązywał on większej wagi².

Kasper Druźbicki jest jednym z najwybitniejszych polskich mistyków i pisarzy mistycznych. Mistyka Druźbickiego jest trynitarna i chrystocentryczna, a jej zasadnicza treść jest z gruntu ignacjańska, choć odwoływał się on też do mistyki cysterskiej i niderlandzkiej. Owocem przeżyć mistycznych Druźbickiego, jakich doznawał – zgodnie z relacją jego pierwszego biografą, Daniela Pawłowskiego (zm. 1673) – jest teologiczna myśl o krzyżu. Rozwijał ją od najwcześniejszych pism (np. *Rekolekcje sandomierskie*), aż po najbardziej dojrzałe (np. *In historiam Passionis Stromata* i *Jesus passus*), w których ukazał ukrzyżowanego Chrystusa jako centrum wszechświata. Pośrodku świata został umieszczony krzyż, aby przywrócić ład i harmonię we wszechświecie. Jako teolog i mistyk, zastanawiał się też nad znaczeniem krzyża w duchowym odrodzeniu człowieka³. Program osiągnięcia chrześcijańskiej doskonałości na trzech drogach życia duchowego zarysował on zwłaszcza w dziełku *Meta cordium Cor Jesu et Sanctissima Trinitas* (Calissii 1683), w którym uczył on o możliwości „transplantacji”, dzięki łasce Bożej, Serca Jezusa w nasze wnętrza albo nas samych w Serce Boże. Symbioza dwu serc: Zbawiciela i serca ludzkiego, pozwala im przenikać się wzajemnie uczuciami. Doskonałe zjednoczenie serca chrześcijanina z Sercem Jezusa wywołuje w duszy ludzkiej najwyższe wzloty uczuć religijnych i wprowadza ją w tajemniczy krąg obcowania świętych⁴.

² Por. P. S k a r g a, *Żywoty świętych Starego i Nowego Zakonu*, t. IV, Kraków 1936, s. 537. Por. także T. G r a b o w s k i, *Piotr Skarga na tle katolickiej literatury religijnej w Polsce wieku XVI*, Kraków 1913, s. 291.

³ Por. J. M. P o p ł a w s k i, *Kaspra Druźbickiego teologia krzyża*, Lublin 1997, s. 237.

⁴ Por. J. M i s i u r e k, *Historia i teologia polskiej duchowości katolickiej*, t. I, Lublin 1994, s. 238.

Z kolei Tomasz Młodzianowski poświęcił wiele miejsca w swych dziełach zagadnieniu modlitwy, a także kontemplacji wlanej, którą uważał za modlitwę najwyższego stopnia i dar samego Boga. Człowiek jednak może się przygotować do niej przez współpracę z działaniem Ducha Świętego. Bóg, który wybiera i uzdalnia człowieka do tego rodzaju modlitwy wewnętrznej, sprawia, że jego władze duchowe zachowują się biernie, przyjmując Boże natchnienia i oświecenia. Nie oznacza to całkowitej pasywności i bezczynności człowieka, lecz poddanie się działaniu Boga. To On prowadzi człowieka do pełnego zjednoczenia i zanurzenia w sobie. Człowiek zaś winien o taką łaskę prosić Boga⁵ W swoich pismach Młodzianowski ukazuje się nam jako wielkiej miary asceta, a nawet mistyk, kształtowany przez ducha swojej epoki.

Nawiązując do *Ćwiczeń duchowych* Ignacego Loyoli, Jan Kwiatkiewicz zachęca do kontemplowania uwielbionego Jezusa na jednoczącej drodze osiągnięcia doskonałości. Uważał on, że do zjednoczenia z Bogiem niezbędne są pewne dyspozycje człowieka obdarzonego łaską, przebóstwionego i pełniącego uczynki usprawiedliwiające. Głębsze zjednoczenie z Bogiem możliwe jest tam, gdzie jest większa miłość i oderwanie od rzeczy stworzonych. Toteż w gorącej modlitwie zwraca się on do Boga: „Transforma me totum in te, uni me tecum inseparabiliter”⁶ Podkreślał, że zwłaszcza kapłani, przez sprawowanie Eucharystii, przekształcają się mistycznie w Chrystusa. Pod wpływem Druzbickiego, Kwiatkiewicz uczył także o możliwości zamiany własnego serca z Bożym sercem. Oczywiście, jest to dzieło Bożej łaski, że serce ludzkie staje się sercem boskim, przemienionym⁷

Mistykę dominikańską w Polsce w czasach nowożytnych reprezentuje Mikołaj z Mościsk (zm. 1632). Zasłużył się on przede wszystkim jako autor chyba pierwszego w dziejach polskiej myśli teologicznej całościowego opracowania w języku ojczystym zagadnienia modlitwy, ze szczególnym uwzględnieniem modlitwy afektywnej; jego *Elementarzyk ćwiczenia duchownego* (Kraków 1626) oraz *Akademia pobożności* (Kraków 1628) to pierwsze dzieła z zakresu życia duchowego pisane po polsku zarówno dla duchownych, jak i dla świeckich. Gdyby te dzieła były pisane po łacinie, mogłyby znaleźć oddźwięk na Zachodzie. Kontemplację określa on jako „wolne, jasne i pewne patrzenie na Boga i rzeczy niebiańskie”, sprawiające w nas zarówno podziw, jak i gorącą miłość

⁵ Por. *Kazania i homilie na niedziele doroczne, także święta uroczystsze*, t. II, Poznań 1681, s. 198 n. oraz *Recollectiones ad methodum Sancti Patris nostri Ignatii*, Posnaniae 1682, s. 17.

⁶ *Fax ascetica*, Cracoviae 1680, s. 439.

⁷ Tamże, s. 420.

ku Bogu⁸ Kontemplacja jest widzeniem pewnym, gdyż człowiek jest przekonany, że fizycznymi oczyma ogląda to, co uznaje za sprawy wielkie i ważne. Kontemplacja rozpoczyna się i kończy na miłości. Nasz autor wymienia 15 stopni kontemplacji, przyjmowanych także przez hiszpańskiego teologa, Alvareza de la Paz. Czy Mikołaj z Mościsk miał przeżycia mistyczne? Wprawdzie pisze on o obdarowaniu go przez Boga łaską bezpośredniego i bliskiego kontemplacji powołania, ale sam przyznaje, że nie otrzymał jej w całej pełni, czyli nie doszedł do momentu określonego przez św. Teresę od Jezusa jako duchowe zaślubiny. Pisze bowiem: „Naliczyło się w *Elementarzyku* 15 stopni, nie wszystkie zrozumiałe, bo nie wszystkie skosztowane ani doznane, czego potrzeba do takiej umiejętności”⁹ Jego nauka o kontemplacji nie ma więc charakteru osobistych przeżyć, jak w przypadku wielkich mistyków, ale podkreślenie indywidualnego powołania Bożego do kontemplacji wlanej może wpływać z faktu przeżywanego przez niego łaski kontemplacji.

Przedstawicielami mistyki karmelitańskiej w Polsce tego okresu byli m.in.: Mikołaj Opacki (zm. 1627), Andrzej Cyrus (zm. 1647), Teresa od Jezusa Marchocka (zm. 1652), Stefan Hieronim Kucharski (zm. 1653) i Stanisław Frezer (zm. 1687). Pierwszy z nich, Mikołaj Opacki, wydał dzieło *Apologia perfectionis vitae spiritualis* (Roma 1626), w którym stawał w obronie życia kontemplacyjnego i wyjaśniał wiele terminów z teologii mistycznej. Głosił on wyższość życia kontemplacyjno-czynnego nad życiem kontemplacyjnym i czynnym, wskazując na przykład Jezusa. Andrzej Cyrus zaś uważał, że fundamentem życia chrześcijańskiego jest sakrament chrztu, dzięki któremu dokonuje się w nas niejako przejście (*transitus*) w inne życie. W sakramencie tym Bóg przyjmuje duszę ludzką za swą oblubienicę; dokonuje się wówczas śmierć „starego człowieka” i narodziny „człowieka nowego”¹⁰ Cyrus podkreśla, że osoby zakonne są zobowiązane do głębszej zażyłości z Bogiem aniżeli ludzie żyjący w świecie. Chodzi tu nie tylko o samą myśl o Bogu, kontemplację, ale także o życie czynne, czyli po prostu o życie kontemplacyjno-czynne¹¹

Teresa od Jezusa Marchocka pozostawiła pierwszą w języku polskim autobiografię mistyczną, a więc piśmienniczy utwór introspektywny lub też pisemną relację z doznanych przeżyć mistycznych. Marchocka ukazuje rozwój życia mistycznego od pierwszego doświadczenia, jakiego doznała w 1624 roku. Od tego czasu przeżywała zjednoczenie z Bogiem ze świadomością Jego obecności

⁸ *Elementarzyk ćwiczenia duchownego*, Częstochowa 1722, s. 271.

⁹ *Akademia pobożności*, Kraków 1628, s. 711.

¹⁰ *Idea Colloqui charitativi*, Cracoviae 1646, s. 194.

¹¹ *Manipulus fasciculorum spiritualium*, Monachium 1708, s. 281.

w duszy. Następny okres (1640-48) charakteryzował się zjednoczeniem ekstazy, w którym występowały częste ekstazy. Ponadto przeżywała ona bierne noce zmysłów i ducha. Mistykę przeżyciową Marchockiej charakteryzowała modlitwa kontemplacji wlanej i bezgraniczna miłość do Boga¹².

W mistyce Kucharskiego centralne miejsce zajmuje osoba Chrystusa Odkupiciela i Głowa Ciała Mistycznego (mistyka eklezjalna). Uważał on, że w zjednoczeniu mistycznym człowiek doświadcza Boga bardziej przez miłość aniżeli przez poznanie rozumowe, przeżywa też bardziej obecność Boga niż poznanie Go na drodze intelektualnej, poddając się biernie działaniu Boga¹³. Frezer natomiast pisał o zjednoczeniu mistycznym za pośrednictwem poznania umysłu, oświeconego wiarą i miłością. Dzieła tych autorów, oparte na osobistych przeżyciach i doktrynie szkoły hiszpańskiej, wykazują samodzielność w ujęciu doktrynalnym.

Oryginalny typ mistyki, skoncentrowanej wokół „mistycznej świątyni” człowieka, stworzył Stanisław Papczyński (zm. 1701), założyciel pierwszego polskiego zgromadzenia zakonnego marianów i autor m.in. *Templum Dei mysticum* (Cracoviae 1675). Wśród mistycznych doznań, jakich może doświadczyć człowiek, wymienia on natchnienia, oświecenia, zachwyty, porwania i wizje. Dążność do skruchy, uniżenia i pokory, jaka im towarzyszy, a zwłaszcza do miłości, wskazuje na ich pochodzenie od Boga¹⁴.

W XVIII stuleciu spotykamy na gruncie polskim spadek zainteresowania zagadnieniami mistyki i kontemplacji. Wiadomo jedynie, że kanoniczka Ducha Świętego de Saxia Tekla Raczyńska (zm. 1790), jak też franciszkanin Rafał Chyliński (zm. 1741) doświadczali przeżyć mistycznych, zwłaszcza zaś kontemplacji, zachwyty i wizji. Mistykę studyjną w tym okresie reprezentują: A. Świrczyński (zm. 1727), P. Wiązkiewicz (zm. 1729), inicjator publicznego kultu Serca Jezusa w Polsce, F. Jaroszewicz (zm. 1771), autor *Principia theologiae asceticae* (Lwów 1752), oraz F. Przyłęcki (zm. 1785), akcentujący znaczenie zjednoczenia mistycznego z Bogiem w życiu duchowym.

Wiek XIX i następny można określić mianem „złotego okresu mistyki”, zwłaszcza studyjnej i przeżyciowej. Do pierwszej należy zaliczyć dzieła P. Semenki (zm. 1886), twórcy zmartwychwstańczej szkoły duchowości (obok B. Jańskiego i H. Kajsiewicza). Koncepcję mistyki zmartwychwstańczej

¹² *Autobiografia mistyczna m. Teresy od Jezusa karmelitanki bosej (Anny Marii Marchockiej 1603-1652)*, Poznań 1939, s. 165.

¹³ Por. D. W i d e r, *Praktyka życia duchowego w ujęciu o. Stefana Kucharskiego (1595-1653)*, „*Analecta Cracoviensia*” 14(1982), s. 427-452.

¹⁴ *Templum Dei mysticum*, Cracoviae 1675, s. 16.

charakteryzuje egzemplaryzm trynitarny, chrystocentryzm i prymat miłości. Na szczególną uwagę zasługuje dzieło Semenienki *Mistyka* (Kraków 1896, 1904, wyd. 3: *Życie wewnętrzne*, Lwów 1931), a także *Ćwiczenia duchowne* (Kraków 1903) i *Listy duchowne* (Kraków 1923; t. 1-3, Rzym 1980-86). Uczył on również o śmierci mistycznej i zmartwychwstaniu mistycznym. Dowodził, że skutkiem miłości jest zjednoczenie mistyczne oraz przemienienie w Jezusa (por. J 15, 5)¹⁵ W nurcie tych idei wymienia się również H. Kajsiewicza (zm. 1873) i P. Smolikowskiego (zm. 1926).

Dodać trzeba, że łaskami mistycznymi obdarowanych było kilka kobiet, które pozostawiły po sobie zapisy własnych doświadczeń, m.in. Kolumba Białecka (zm. 1887), Wanda Malczewska (zm. 1896), która doznała wielu łask nadzwyczajnych, Eliza Cejzik (zm. 1898), która osiągnęła najwyższe stany zjednoczenia z Bogiem, Cecylia Działyńska (zm. 1899), bł. Maria Angela Truszkowska (zm. 1899), bł. Maria Franciszka Siedliska (zm. 1902) oraz Jadwiga (zm. 1906) i Celina (zm. 1913) Borzęckie.

II. W CZASACH NAJNOWSZYCH

Elementy mistyki przeżyciowo-studyjnej widoczne są w życiu i pismach bł. Marceliny Darowskiej (zm. 1911), która doświadczyła wielu darów nadzwyczajnych, a przede wszystkim zjednoczenia mistycznego. Jej rozważania ascetyczno-mistyczne są próbą stworzenia polskiej terminologii w tym zakresie. Świadczy o tym choćby jedno jej zdanie: „Bez wyniszczenia siebie i śmierci sobie nie będzie w nas panowania Bożego, życia Boga i Bogu”¹⁶ Darowska słusznie uważała, że życie mistyczne nie jest bezwzględny warunkiem uświęcenia się. Warunkiem takim jest wierność Bożej łasce, z czym wiąże się zarówno praca nad sobą, jak i modlitwa oraz przyjmowanie sakramentów. Zajmując się zagadnieniem przeżyć mistycznych, Darowska nie posługuje się pojęciem „nocy”, ale raczej „oczyszczenia”, jako swego rodzaju przeistoczenia człowieka, czyli jego przebóstwienia. Odpowiednikiem tego procesu w sensie negatywnym jest, według niej, zadawanie „śmierci sobie”¹⁷

Przedstawicielem mistyki karmelitańskiej jest św. Rafał Kalinowski (zm. 1907), który osiągnął stan zjednoczenia mistycznego z Bogiem. *Mistyka* zaś

¹⁵ P. S e m e n e n k o, *Ćwiczenia duchowne*, Kraków 1903, s. 391.

¹⁶ *Uwagi ascetyczne i mistyczne o Konstytucjach*, Jazłowiec 1928, s. 63.

¹⁷ Por. M. C h m i e l e w s k i, *Doświadczenie mistyczne Marceliny Darowskiej*, Niepokalanów 1992, s. 74.

św. Alberta Chmielowskiego (zm. 1916) wyraża się w doświadczeniu nocy ducha i kontemplacji Chrystusa cierpiącego. Charakterystyczne, że oczyszczenia „nocy”, związane z cierpieniem, opisywał Chmielowski, odwołując się do Chrystusowego krzyża¹⁸ Uległ on wpływowi mistyki św. Jana od Krzyża oraz duchowości franciszkańskiej i ignacjańskiej. Z kolei życie mistyczne bł. Honorata Koźmińskiego (zm. 1916) charakteryzowało zjednoczenie ekstazy i dar rozeznawania serc w sakramencie pojednania. Widoczne są u niego wpływy duchowości ignacjańskiej, a zwłaszcza mistyków franciszkańskich.

W życiu duchowym kandydata do chwały ołtarzy, Bernarda Kryszkiewicza CP (zm. 1945), dominowała zwłaszcza kontemplacja Jezusowego krzyża. Swoje myśli na temat męki i śmierci krzyżowej Zbawiciela wyraził on w niewielkiej pracy: *Jak rozmyślać o męce Jezusa Chrystusa?* (Kraków 1993, 1996) i w innych rozważaniach. Wzywając do codziennego kontemplowania krzyża, zaznacza on, że możemy odnaleźć w nim odpowiedź na dręczące nas pytania o sens życia, a zwłaszcza cierpienia. Dla uzasadnienia swego zdania odwołał się on do nauczania i postawy mistyków, głównie św. Jana od Krzyża, św. Teresy od Jezusa i św. Gemmy Galgani. Kryszkiewicz ujął swe myśli w formie dialogu ucznia z Chrystusem, w Jego usta wkładając własne przemyślenia świadczące o głębi przeżycia, jakiego zapewne sam doznał. Nawiązując też do zaleceń św. Ignacego Loyoli, zachęcał, by określone wydarzenia związane z męką i śmiercią Chrystusa przeżywać w taki sposób, jakby rozgrywały się „tu i teraz”¹⁹

Dodać tu należy przeniknięte głębokim doświadczeniem wewnętrznym kazania Kryszkiewicza o Maryi. Skoncentrował je on na Jej cierpieniach, przy czym niektóre wypowiedzi graniczą wprost z mistyką, przypominając myśl św. Bonawentury, Kaspra Drużbickiego i Wandy Malczewskiej. Ich osnowę stanowi myśl, że „wszystko, co Jezus ponosił w ciele, Maryja ponosi w swej duszy” Kryszkiewicz zaznacza, że na Kalwarii stanęły dwa ołtarze: „krzyż Jezusa i serce Maryi. Ogrom ofiar tych dwu istot najświętszych na ziemi pozostanie dla nas na wieki tajemnicą. Aby bowiem poznać, co cierpiał Jezus, trzeba by być Jego Matką, i aby poznać, co cierpiała Matka, trzeba by być Jezusem”²⁰ Wypowiedź ta jest jak najbardziej godna uwagi i świadczy o dużej dojrzałości i przeżyciach mistycznych autora.

¹⁸ *Pisma brata Alberta*, „Nasza Przeszłość” 21(1965), s. 188.

¹⁹ Wystarczy tu zwrócić uwagę choćby na scenę biczowania Jezusa, w której Kryszkiewicz angażuje pracę pamięci, rozumu, wyobraźni i uczucia. *Jak rozmyślać o męce Jezusa Chrystusa?*, Kraków 1966, s. 22.

²⁰ Kazanie z 11 IV 1943, w: D. B u s z t a, *Tajemnica krzyża w życiu służi Bożego o. Bernarda Kryszkiewicza, pasjonisty*, Kraków 1995, s. 58.

W przekonaniu Aleksandra Żychlińskiego (zm. 1945) dokonuje się w nas rozwój życia duchowego, gdy jednoczymy się z Bogiem, który w nas jest. Uczył on, że kontemplacja wlna jest normalnym przedłużeniem życia duchowego, jednakże nie wszyscy ludzie są do niej powołani w ten sam sposób i w tym samym stopniu. Jest rzeczą oczywistą, że kontemplacja wlna wymaga pewnego przygotowania ze strony człowieka na jej przyjęcie. Tutaj nie wystarcza tylko stan łaski uświęcającej, ale niezbędne są wyrzeczenia, umartwienia, asceza. Pragnienie osiągnięcia kontemplacji wlanej winno być uzasadnione chęcią zjednoczenia z Bogiem, całkowitym zdaniem się na wolę Boga oraz pamięcią, że forma i rodzaj kontemplacji zależą od Niego²¹ Żychliński podkreślał, że w rozwoju życia mistycznego ważną rolę odgrywają dary Ducha Świętego. Kontemplacja łączy się bardzo ściśle z miłością, jedna i druga bowiem są owocem działania Ducha Świętego. Dzięki temu kontemplacja mistyczna jest czymś więcej aniżeli tylko zwyczajnym odczuciem przez człowieka obecności Boga; jest to jakby „kosztowanie” obecności Boga albo doświadczalne Jego poznanie. Ta „doświadczalność” jest skutkiem otrzymanego w kontemplacji daru mądrości. Jakkolwiek w kontemplacji występują poznanie i miłość, to jednak przeżycie darów mądrości i miłości może występować albo równocześnie, albo też niezależnie od siebie. W każdym bądź razie dusza zachwycona Bogiem zachowuje postawę bierną: świat przestaje dla niej istnieć²² Tego zagadnienia jednak ów autor szerzej nie opracował.

W kręgu oddziaływania myśli Żychlińskiego znaleźli się: J. Puchalik (zm. 1958) i L. Pyżalski (zm. 1974). Pierwszy z nich jest autorem podręcznika *Zarys mistyki* (Tuchów 1939), opracowanego głównie na kanwie myśli dominikańskiej i karmelitańskiej. Pyżalski zaś propagował mistykę św. Teresy od Dzieciątka Jezus i uczył o „mistycznej śmierci”, przez którą rozumiał przemianę wewnętrzną „starego człowieka” w „człowieka nowego” W okresie przed drugą wojną światową ciekawa była polemika abpa J. Teodorowicza (zm. 1938) z jezuitą P. Siwkim (zm. 1986) na temat stygmatyczki Teresy Neumann z Konnesreuth, wskazująca na duże zainteresowanie przeżyciami mistycznymi.

Mistykę przeżyciową reprezentuje św. Faustyna Kowalska (zm. 1938), która doświadczyła najwyższych stanów zjednoczenia z Bogiem: zaręczyn i zaślubin duchowych, oraz darów nadzwyczajnych, takich jak ekstazy, wizje, stygmaty, rozumienie nadprzyrodzonych słów. Bóg objawił jej misję głoszenia tajemnicy miłosierdzia Bożego. Jej *Dzienniczek* ukazuje nam nie tylko głębię jej życia

²¹ *Rozważania filozoficzno-teologiczne*, Poznań 1959, s. 467. Por. S. U r b a ń s k i, I. W e r b i ń s k i, *Ze studiów nad duchowością chrześcijańską*, Warszawa 1992, s. 69.

²² *Rozważania filozoficzno-teologiczne*, s. 459.

duchowego, lecz także posłannictwo wobec świata²³ Również św. Urszula Ledóchowska (zm. 1939) była obdarzona łaską mistycznej kontemplacji Serca Jezusa Konającego oraz Chrystusa obecnego w Eucharystii. Bł. Aniela Salawa (zm. 1922) była obdarzona łaską zjednoczenia mistycznego, a nadto częstymi ekstazami i nadprzyrodzonymi wizjami Jezusa w hostii i na krzyżu. Z kolei mistyka Eleonory Motylowskiej (zm. 1932) charakteryzuje się łaską zjednoczenia z Sercem konającego Jezusa i umiłowaniem Jego krzyża. Bł. Bernardyna Jabłońska (zm. 1941) przeżywała również zaślubiny mistyczne, a jej życie duchowe charakteryzowało całkowite wyniszczenie dla Jezusa ukrzyżowanego i wydanie siebie dla Boga w cierpiących²⁴ Także służebniczka starowiejska, Roberta Babiak (zm. 1945), doznawała łaski obecności w swej duszy Boga Ojca, Syna i Ducha Świętego, czując się świątynią Bożą; dostąpiła też łaski mistycznego zjednoczenia z Bogiem²⁵ Łaski ekstatycznego zjednoczenia, biernych oczyszczeń i licznych wizji doznawała Elżbieta Czacka (zm. 1961). Podobnie Zofia Tajber (zm. 1963) przeżywała zaślubiny mistyczne z Chrystusem i łaskę zjednoczenia ekstatycznego. Głosiła ona mistykę duszy Chrystusa oraz Jego obecności w sercu człowieka usprawiedliwionego, wraz z bóstwem i człowieczeństwem.

Polski teolog, bł. Jan Balicki (zm. 1948), pozostawił po sobie *Studium o stanach mistycznych* (w: *Wybór pism ks. Jana Balickiego*, Warszawa 1981, s. 42-68), w którym omówił podstawowe zagadnienia związane z mistyką. Wśród stanów mistycznych zajął się szczegółowo m.in. skupieniem, milczeniem, upojeniem miłości, mistycznym snem, unią mistyczną i zachwytem. Uległ on wpływowi mistyków karmelitańskich (św. Jan od Krzyża, św. Teresa od Jezusa) i pism Mikołaja z Mościsk. Na podstawie nauczania Jana od Krzyża i Teresy od Jezusa J. Bochenek (zm. 1976) głosił, że zaślubiny mistyczne są uwieńczeniem drogi do osiągnięcia doskonałości. Wiele miejsca poświęcił on nadzwyczajnym zjawiskom mistycznym, takim jak widzenia wyobrazeniowe i umysłowe, dotyk Boży, objawienie prywatne i nadprzyrodzone zjawiska psychofizyczne; wymienił tu stygmatyzację, lewitację i bilokację²⁶ Z kolei ks. Wincenty Granat (zm. 1979) zajął się charakterystyką poznania mistycznego, które odznacza się nagłym pojawianiem się i zupełną niezależnością od woli człowieka. Poznanie to, dokonujące się w najgłębszych tajnikach duszy,

²³ Por. M i s i u r e k, dz. cyt., t. III, s. 138.

²⁴ Por. S. U r b a ń s k i, *Zatopieni w Bogu. Mistycy polscy*, Warszawa 1999, s. 95.

²⁵ Por. R. B a b i a k, *W oceanie Miłości Miłosiernej Trójcy Przenajświętszej. Autobiografia i Dziennik duchowy*, Stara Wieś 2005, s. 223.

²⁶ Por. M i s i u r e k, dz. cyt., s. 370 n.

wiąże się z wewnętrznym doświadczeniem, które stanowi jakby początek uszczęśliwiającego oglądania Boga, i jest intensywne, dzięki czemu mistyk odczuwa siłę Bożego działania²⁷ Zdaniem ks. Granata, mistyczne poznanie Boga znajduje się jakby pośrodku, „między wiarą a widzeniem Jego istoty”, dusza bowiem łączy się z Bogiem w sposób niedoskonały i tylko przejściowy²⁸ S. Witek (zm. 1987) dowodził, że życie mistyczne jest przygotowywane przez modlitwę i ofiarę oraz jest „ciągłym pozostawaniem w sferze jakby dotykającego wpływu Ducha Świętego przez działanie Jego darów”²⁹

Zagadnienia związane z mistyką katolicką propagują niektóre czasopisma, m.in. przed II wojną światową: „Szkoła Chrystusowa” i „Verbum”, nadto „Głos Karmelu” oraz „Homo Dei” Warto dodać, że od 1997 r. funkcjonuje w ramach Sekcji Teologii Duchowości ATK (obecnie UKSW) w Warszawie Katedra Mistyki Chrześcijańskiej. Pogłębieniu wiedzy z zakresu mistyki służy seria wydawnicza zainicjowana w 1999 r. w Warszawie przez ks. prof. S. Urbańskiego: „Mistyka Polska” oraz „Mistyka Chrześcijańska”

Wszystko to świadczy o dużym zainteresowaniu polskich teologów czasów nowożytnych i najnowszych zagadnieniami związanymi z życiem mistycznym, a jednocześnie o zapotrzebowaniu na tego rodzaju problematykę oraz – jak należy sądzić – o wysokim stopniu życia duchowego osób przeżywających takie stany. Osoby te nie zadowalały się przeciętnością w życiu duchowym.

BIBLIOGRAFIA

- A n c i l l i E., *Spiritualità cristiana (storia della)*, Dizionario enciclopedico di spiritualità, t. II, Roma 1975, 1781-1797.
- B a r t n i k Cz. S., *Polska teologia narodu*, Lublin 1986, 1988²
- B a z i e l i c h A., *Zarys dziejów duchowości w Polsce*, „Ateneum Kapłańskie” 84(1975), s. 455-479.
- C h m i e l e w s k i M., *Doświadczenie mistyczne Marceliny Darowskiej, Niepokalanów 1992.*
- D a n i l u k M., *Duchowość chrześcijańska*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. IV, Lublin 1983, 317-330.
- G o g o l a J. W., *Życie mistyczne Teresy od Jezusa Marchockiej*, Kraków 1995.
- G ó r s k i K., *Zarys dziejów duchowości w Polsce*, Kraków 1986.
- K ł o c z o w s k i J., *Wspólnoty chrześcijańskie*, Kraków 1964.

²⁷ *Dogmatyka katolicka*, t. I, Lublin 1962, s. 139-150.

²⁸ *Dogmatyka katolicka*, t. IX, *Synteza*, Lublin 1967, s. 113.

²⁹ *Teologia życia duchowego*, Lublin 1986, s. 448.

- M a c h n i a k J., Doświadczenie Boga w tajemnicy Jego miłosierdzia u bł. Siostry Faustyny Kowalskiej, Kraków 1998.
- M i s i u r e k J., Historia i teologia polskiej duchowości katolickiej, t. I-III, Lublin 1994-2001.
- M i s i u r e k J., Zarys historii duchowości chrześcijańskiej, Lublin 1992, Częstochowa 2003²
- P o p ł a w s k i J. M., Kaspra Drużbickiego SJ (†1662) teologia krzyża, Lublin 1997.
- P o p ł a w s k i J. M., Confessio Trinitatis jako podstawa życia duchowego w pismach polskich zmartwychwstańców, Lublin 2003.
- S e r e m a k W., Miłosierdzie Boże a nowa ewangelizacja. Znaki czasu, Lublin 2001.
- U r b a ń s k i S., Polska teologia życia mistycznego (1914-1939), Warszawa 1995.
- U r b a ń s k i S., Zatopieni w Bogu. Mistycy polscy, Warszawa 1999.
- W e r b i ń s k i I., Problemy i zadania współczesnej hagiologii, Toruń 2004.

MOVIMENTO MISTICO-CONTEMPLATIVO NELLA SPIRITUALITÀ POLACCA DELL'EPOCA MODERNA E CONTEMPORANEA

R i a s s u n t o

I teologi polacchi dei tempi moderni hanno subito influsso delle scuole di spiritualità monastica che proponevano nei loro principi sviluppo della vita spirituale fino all'unione mistica. Così la mistica ignaziana era rappresentata da Piotr Skarga (†1612), Kasper Drużbicki (†1662), Tomasz Młodzianowski (†1686) e Jan Kwiatkiewicz (†1703). Un forte rappresentante della mistica domenicana in Polonia era Mikołaj z Mościsk (†1632), invece mistica carmelitana veniva rappresentata da Mikołaj Opacki (†1627), Andrzej Cyrus (†1647), Stefan Kucharski (†1653) e Stanisław Frezer (†1687). Un tipo originale di mistica, tutta concentrata sull'uomo in quanto „tempio mistico”, ha creato Stanisław Papczyński (†1701). La mistica dei padri resurrezionisti, rappresentata soprattutto da Piotr Semenenko (†1886), sottolineava esemplarismo trinitario, cristocentrismo e primato della carità.

Anche nell'epoca contemporanea il movimento mistico-contemplativo era largamente rappresentato. a questo punto Conviene menzionare i seguenti nomi: Rafał Kalinowski (†1907), Marcelina Darowska (†1911), Albert Chmielowski (†1916), Honorat Koźmiński (†1916), Faustyna Kowalska (†1938), Bernard Kryszkiewicz (†1945), Aleksander Żychliński (†1945), Jan Balicki (†1948) e Wincenty Granat (†1979). Gli autori di problematica mistica, come anche i mistici del suddetto periodo testimoniano un grande interesse per la vita mistica e i temi ad essa legati, dimostrando così il grado alto di vita spirituale di cui erano partecipi.

Traduzione: Krzysztof Burski SSP

Słowa kluczowe: mistyka, kontemplacja, szkoła duchowości, ekstaza, zjednoczenie mistyczne, polska teologia duchowości.

Parole chiavi: mistica, contemplazione, scuola di spiritualità, estasi, unione mistica, teologia di spiritualità polacca.